

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณี รวมถึงเอกลักษณ์ของชาติที่ได้สืบทอดโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น นับว่าเป็นมรดกอันล้ำค่าที่ควรแก่การอนุรักษ์และสืบสาน ให้อนุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ทราบถึงวิถีชีวิตอันดีงาม และความเจริญรุ่งเรืองในอดีตของคนไทย จึงทำให้มีการประดิษฐ์คิดค้น สร้างสรรค์ ถาวรวัตถุและงานศิลปะอันปราณีตต่าง ๆ ที่เกิดจากพลังความศรัทธา โดยเฉพาะชาวล้านนาที่มีความเชื่อในด้านพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดผลในด้านบุญกุศล ซึ่งเชื่อว่าการใช้วัตถุที่ดีมีคุณค่าเป็นเครื่องบูชาสักการะพระรัตนตรัยในงานบุญงานกุศลต่าง ๆ ตามประเพณี จะมีผลตอบสนองที่ดีต่อผู้ที่สร้างถวาย จะเกิดบุญเกิดกุศลแก่ตนให้มีความสุขความจำเริญ และมีความเชื่อต่อไปอีกว่าหากได้สิ้นชีวิต ดวงจิตอันประกอบไปด้วยกุศล ผลบุญ ก็จะถูกส่งให้ไปเกิดในสุคติ ถ้าเป็นมนุษย์ก็จะเกิดในตระกูลที่ดี มั่งคั่งด้วยข้าวของเงินทอง จะมีความสุขตามที่ตนต้องการ ถ้าเป็นสวรรค์ก็จะได้เกิดในวิมานอันเต็มไปด้วยทิพย์สมบัติ จะได้เป็นเทพบุตร เทพธิดา เสวยสุขเป็นเวลานาน ดังนั้น เครื่องสักการะบูชาทั้งหลายจึงเกิดขึ้นจากเจตนา และความคิดของแต่ละบุคคลที่จัดทำขึ้น เพื่อสักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเองเคารพเลื่อมใส จึงทำให้เกิดเป็นศาสนสถาน ศาสนวัตถุที่มีอยู่อย่างมากมาย และหนึ่งในเครื่องสักการะบูชานั้นก็คือ “ตุง”

“ตุง” คือสิ่งประดิษฐ์ที่มีบทบาทต่อการจัดกิจกรรมงานประเพณีทางวัฒนธรรมของชาวล้านนา ซึ่งคำว่า “ตุง” จะเป็นภาษาเรียกของคนพื้นเมืองทางภาคเหนือ โดยจะมีความหมายตรงกับคำว่า “ธง” ในภาษาไทย ซึ่งจะมีลักษณะเป็นแผ่นคล้ายป้ายแต่ไหวปลิวห้อยลงสู่พื้นล่าง และมักจะผูกติดกับปลายไม้หรือปลายเสา “ตุง” หรือ “ธง” จะมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่นแต่ละเชื้อชาติ “ตุง” ในความเชื่อของชาวล้านนานั้นเชื่อว่าเป็นสัญลักษณ์ของความดี ความเป็นสิริมงคล และเป็นสื่อนำวิญญาณของผู้ถวายตุง รวมทั้งวิญญาณของผู้ที่ล่วงลับไปแล้วให้ได้ขึ้นไปสู่สวรรค์ หรือหลุดพ้นจากห้วงแห่งกรรม (วาณี เอี่ยมศรีทอง และคณะ, 2542. หน้า 2) ได้กล่าวว่า จุดประสงค์ของการประดิษฐ์ตุงในล้านนา คือ การประดิษฐ์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา โดยทั้งชาวไทยและชาวไทลื้อ จะถือว่าเป็นการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว หรือเป็นการถวายเพื่อเป็นปัจจัยส่งกุศลให้แก่ตนไปในชาติหน้า ด้วยความเชื่อที่ว่า เมื่อตายไปแล้วจะได้เกาะยึดชายตุงขึ้นสวรรค์ พ้นจากขุมนรก ดังนั้น ชาวล้านนาจึงประดิษฐ์ตุงขึ้นเพื่อใช้ในพิธีต่าง ๆ ทาง

พุทธศาสนา ทั้งในงานมงคล และงานอวมงคลต่าง ๆ แตกต่างกันไปตามความเชื่อและพิธีกรรม ตลอดจนความนิยมของคนในแต่ละท้องถิ่น จากความเชื่อและความศรัทธาดังกล่าวนี้เอง ในบางท้องถิ่นจึงยังคงมีผู้ที่สืบทอดกรรมวิธีการผลิตตุงอยู่บ้าง แต่ก็ยังเป็นเพียงจำนวนที่น้อยลง ทำให้สิ่งประดิษฐ์ที่มีบทบาทต่อการจัดกิจกรรมงานประเพณีทางวัฒนธรรม และการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนภาคเหนือในปัจจุบันนี้กำลังจะเลือนหายไป ซึ่งจะส่งผลให้ยุวชนในรุ่นหลังไม่สามารถหาตุงบางชนิดได้ จึงทำให้ขาดความสนใจที่จะอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่อง ตุง ดังนั้น เพื่อให้สิ่งประดิษฐ์ที่มีคุณค่าต่องานศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีของท้องถิ่นเลือนหายไป ผู้วิจัยจึงนำเอาเอกลักษณ์ของตุงไปจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุงล้านนา สำหรับยุวชนบ้านทุ่งแล้ง หมู่ 1 ตำบลแม่คง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ขึ้นมา เพราะที่บ้านทุ่งแล้งแห่งนี้เป็นที่ใช้ในการจัดกิจกรรม งานสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของอำเภอแม่สะเรียง ซึ่งจะมีการจัดงานในช่วงเทศกาลออกพรรษาของทุก ๆ ปี และภายในงานก็จะมีการจัดชุมนุมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่าง ๆ อย่างหลากหลาย และหนึ่งในจำนวนชุมนุมต่าง ๆ ภายในงานที่ผู้คนส่วนใหญ่ให้ความสนใจเป็นอย่างมากก็คือ ชุมตุงล้านนา

ดังนั้น หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุงล้านนา ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จะทำให้ยุวชนได้ตระหนักถึงคุณค่าในเรื่องศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีของท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันของยุวชน ตลอดจนเป็นการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นให้สัมพันธ์กับวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของชุมชนที่ยุวชนอาศัยอยู่ โดยมีการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุงล้านนา ให้คงอยู่ตลอดไป

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายหลัก คือ พัฒนาคอร์สเรียนหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุงล้านนา เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

โดยมีจุดมุ่งหมายเฉพาะ ดังนี้

1. เพื่อสำรวจความต้องการในการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุงล้านนา
2. เพื่อพัฒนาคอร์สเรียนหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุงล้านนา

3. เพื่อทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา
4. เพื่อประเมินผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา

ความสำคัญของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ทำได้

1. ได้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา สำหรับยุวชนบ้านทุ่งแล้ง หมู่ 1 ตำบลแม่คง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. ทำให้ยุวชนมีความรู้ มีความเข้าใจ มีทักษะการปฏิบัติงาน และมีความพึงพอใจที่ดีต่องานประดิษฐ์พื้นบ้านเกี่ยวกับการประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา
3. เป็นการสร้างความสำนึก ความภาคภูมิใจ ตลอดจนเป็นการอนุรักษ์และสืบสานงานภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา ให้คงอยู่คู่ชุมชนสืบต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้แบ่งการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอน โดยกำหนดขอบเขตในแต่ละขั้นตอน ออกเป็น 3 ด้าน ด้วยกัน คือ ขอบเขตด้านเนื้อหา ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล ขอบเขตด้านตัวแปร ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจความต้องการในการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขั้นตอนในการสำรวจความต้องการในการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา บ้านทุ่งแล้ง หมู่ 1 ตำบลแม่คง อำเภอสะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2. ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูล ได้แก่ หัวหน้าชุมชน ผู้ปกครอง และยุวชนบ้านทุ่งแล้ง หมู่ 1 ตำบลแม่คง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอนจำนวน จำนวน 40 คน

3. ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรที่ศึกษา คือ ความต้องการในการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา ของหัวหน้าชุมชน ผู้ปกครอง และยุวชนบ้านทุ่งแล้ง หมู่ 1 ตำบลแม่คง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสำรวจความต้องการในการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา ในขั้นตอนที่ 1 และนำมากำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรท้องถิ่น

2. ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

2.1 ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาการประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา และผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรท้องถิ่น จำนวน 5 ท่าน

2.2 ยุวชนบ้านทุ่งแล้ง หมู่ 1 ตำบลแม่คง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 25 คน (ทดลองเครื่องมือ)

3. ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรที่ศึกษา คือ

3.1 ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาการประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา เกี่ยวกับความเหมาะสมและความสอดคล้องของเนื้อหาตุ๊กล้านนา ที่นำมาพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

3.2 ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรท้องถิ่น เกี่ยวกับความเหมาะสมของหลักสูตรท้องถิ่น

3.3 ประสิทธิภาพการนำหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา ไปใช้

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขั้นตอนในการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ในขั้นตอนที่ 2

2. ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูล ได้แก่ ยุวชนบ้านทุ่งแล้ง หมู่ 1 ตำบลแม่คง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 20 คน

3. ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรที่ศึกษา คือ ผลการเรียนรู้ ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะการปฏิบัติงาน และความพึงพอใจของยุวชนบ้านทุ่งแล้ง หมู่ 1 ตำบลแม่คง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขั้นตอนในการวิจัยเชิงประเมินหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา มีขอบเขตด้านเนื้อหา คือ ศึกษาความคิดเห็นของยุวชนบ้านทุ่งแล้ง หมู่ 1 ตำบลแม่คง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา

1. ด้านปัจจัยนำเข้า
2. ด้านกระบวนการ
3. ด้านผลผลิต

2. ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูล ได้แก่ ยุวชนบ้านทุ่งแล้ง หมู่ 1 ตำบลแม่คง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 20 คน

3. ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรที่ศึกษา คือ ความคิดเห็นของยุวชนบ้านทุ่งแล้ง หมู่ 1 ตำบลแม่คง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เกี่ยวกับการใช้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการในการพัฒนาและการปรับขยายหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา ในด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะการปฏิบัติงาน และความพึงพอใจ สำหรับยุวชนบ้านทุ่งแล้ง หมู่ 1 ตำบลแม่คง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประกอบด้วย

หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา ซึ่งมีองค์ประกอบหลักสูตร ดังนี้ หลักการ จุดประสงค์ทั่วไป จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม เนื้อหา เวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน และการวัดผลและประเมินผล ซึ่งมีแนวทางการนำหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา ไปใช้ โดยมีการสร้างเอกสารประกอบหลักสูตร ดังนี้

1. คู่มือครูตามหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา ประกอบด้วย คำชี้แจงสำหรับครู ลำดับของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน และการวัดผลและประเมินผล
2. แผนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา จำนวน 12 แผนการสอน ประกอบด้วย สารสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน วัสดุ/อุปกรณ์ และการวัดและประเมินผล
2. ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง แนวคิด วิธีการ ความรู้ความสามารถ หรือบุคคล ในท้องถิ่นที่มีความรู้ มีความชำนาญ และมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลาย ๆ เรื่องในท้องถิ่นของตนเอง
3. วิทยากรท้องถิ่น หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ มีความชำนาญ และมีประสบการณ์ ในด้านการประดิษฐ์ตุ๊กล้านนาของบ้านทุ่งแล้ง หมู่ 1 ตำบลแม่คง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
4. งานประดิษฐ์พื้นบ้าน หมายถึง ผลงานที่บุคคลภายในท้องถิ่นสร้างขึ้นมาจากฝีมือ และภูมิปัญญาของตนเอง เพื่อใช้สอยให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตโดยได้มีการนำมาประยุกต์ ให้เหมาะสมต่อการใช้งาน ตามแต่สภาพของผู้คนในท้องถิ่นแห่งนั้น ๆ
5. ตุ๊กล้านนา หมายถึง ภาษาเรียกของคนพื้นเมืองทางภาคเหนือ โดยจะมีความหมายตรงกับคำว่า "ธง" ในภาษาไทย "ตุ๊ก" เป็นสิ่งที่ประดิษฐ์ขึ้นมา มีลักษณะเป็นแผ่นคล้ายป้าย แต่ไหวปลิวห้อยลงสู่พื้นล่าง ส่วนปลายจะแขวนติดกับเสาห้อยเป็นแผ่นยาวลงมา ซึ่งตุ๊กสามารถ แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ตุ๊กมงคล และ ตุ๊กอวมงคล ส่วนวัสดุที่สามารถนำมาประดิษฐ์ ตุ๊กได้นั้นมีหลายชนิด เช่น ไม้ แผ่นโลหะ กระดาษสา ผ้าลูกไม้โปร่งบาง ๆ ผ้าดิบ และกระดาษ ว่าวสีต่าง ๆ เป็นต้น
6. ยุวชน หมายถึง กลุ่มของเด็ก ๆ ในบ้านทุ่งแล้ง หมู่ 1 ตำบลแม่คง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน หรือมีชื่อเรียกกลุ่มเต็ม ๆ ว่า กลุ่ม ด.เด็ก อาสาพัฒนา

บ้านทุ่งแล้ง ซึ่งได้รวมตัวกันตามความสมัครใจทั้งชายและหญิง โดยมีอายุเฉลี่ยทั้งชายและหญิง ตั้งแต่ 9 ปี ถึง 17 ปี เพื่อร่วมกันทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ภายในท้องถิ่น หรือต่างท้องถิ่นอื่น ๆ ที่ได้จัดขึ้น

7. ความรู้ ความเข้าใจ หมายถึง คณะณของยุวชนบ้านทุ่งแล้ง หมู่ 1 ตำบลแม่คง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน จากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา ในแต่ละแผนการสอน

8. ทักษะการปฏิบัติงาน หมายถึง ผลการปฏิบัติงานการประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา ในแต่ละแผนการสอนของยุวชนบ้านทุ่งแล้ง หมู่ 1 ตำบลแม่คง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

9. ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกและความคิดเห็นที่ดี ที่ทำให้ยุวชนบ้านทุ่งแล้ง เกิดความสุข ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยวัดได้จากแบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนตาม หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา

10. การประเมินผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา หมายถึง การประเมินความคิดเห็นที่มีต่อภารกิจกรรมการเรียนการสอนของยุวชน ที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ๊กล้านนา ใน 3 ด้าน ดังนี้

10.1 ประเมินปัจจัยนำเข้า หมายถึง ความคิดเห็นเกี่ยวกับ เนื้อหา ภาษา กิจกรรม การเรียนการสอน ตัวอักษร เวลา จำนวนแผนการสอน

10.2 ประเมินกระบวนการ หมายถึง ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมในการปฏิบัติกิจกรรม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม

10.3 ประเมินผลผลิต หมายถึง ความคิดเห็นโดยพิจารณาจากความพึงพอใจ กระบวนการทำงานกลุ่ม ความสนใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน